

Després de la presó

“**U**n excés de llibertat i també d'espai després d'anys d'una falsa existència dins la presó”. Així és com defineix la nordirlandesa Josephine Hayden, membre del Moviment Republicà condemnada a sis anys de presó per possessió d'armes i explosius, el moment en què les portes de la presó de Limerick (Irlanda) s'obriren davant seu l'estiu del 2000. En els trenta anys de lluita fratricida en la petita regió d'Irlanda del Nord, més de 15.000 persones (un 1% de la població) han tingut una sensació semblant després de complir penes per delictes directament relacionats amb la violència política.

L'alliberament de presos consagrat a l'Acord de Stormont de 1998 és un dels punts clau en la consolidació del procés de pau, així com un dels més sensibles i polèmics. L'acceptació de la via política i la negativa a un retorn a les armes a canvi de la llibertat dels presoners, junt amb el reconeixement implícit del seu caràcter polític per part del govern britànic, prometia massa perquè les organitzacions paramilitars poguessin rebutjar l'oportunitat, un cop reconeguda la incapacitat de culminar els objectius polítics a partir de la lluita armada. Aquesta decisió afecta a 504 presoners, entre lleialistes i republicans, 143 dels quals compleixen cadena perpètua.

Dissonàncies de l'excarceració.

La llibertat física és la punta d'un iceberg que tot just comença el dia després de ser excarcerat. L'adaptació a les noves rutines suposa un gran esforç. La vida familiar es veu afectada des que aquests homes i dones entren a presó i continua així quan aquests han tornat a casa. Un ex-pres republicà que no ha volgut ésser identificat relata que “des-

Els condemnats per delictes relacionats amb la violència política veuen afectada la seva vida familiar des que entren a la presó i continua així quan tornen a casa.

prés d'anys a la presó mai més es pot parlar de retorn a la normalitat ni per a mi ni per a la meua família (...) La condició d'ex-pres polític t'acompanyarà sempre”. Les famílies han anat construint la seva vida, malauradament diuen, al marge d'aquells que estan emprisonats. El retorn d'aquests a casa i la seva dificultat de fer-se un membre actiu pel nucli familiar comporta sovint un sentiment de frustració i de rebuig de tot i tothom. “M'havia perdut l'adolescència dels meus dos fills i amb el meu marit vam trigar mesos a acostumar-nos un a l'altre”, confessa Josephine Hayden, “hi ha moments que ho odies tot i et sents invisible als altres. La casa es la presó, i al carrer és pitjor”.

Malgrat el suport que poden rebre els ex-presos per part dels familiars i veïns, el canvi que es produeix de ser útil, “d'estar donant la vida pels teus” com afirma Peter Urban, cap de relacions internacionals de l'INLA, a trobar-se sense res a fer, afecta traumàticament.

Un ex-pres de l'IRA, que no dona el seu nom, apunta que “la família és clau per a l'estabilitat personal, però els millors consellers són els camarades que han estat alliberats abans”. El compartir experiències i el sentiment d'integració a una comunitat que traspasa els murs de la presó es fan imprescindibles per aquests homes i dones.

'Ex-pres polític busca feina'. Una de les grans mancances dels exconvictes és sens dubte la seva poca formació acadèmica i professional. Segons un estudi realitzat l'any 2000 per l'associació An Loiste Uir, el 75,7% dels empresonats no tenen estudis i el 97,1% no té cap experiència laboral anterior. Així, no sorprèn que el 70% dels alliberats a Irlanda del Nord en els últims 10 anys es troben en una situació d'atur, degut a la manca d'epreparació i sobretot als recels de la societat.

Un ex-pres de l'IRA condemnat durant 10 anys a la presó de Maze, narra la se-

va experiència: "Omplir els formularis de les empreses no comporta cap dificultat fins que arriba la casella sobre els teus antecedents penals. Reconèixer haver estat a la presó, encara que no et vulguis considerar un criminal sinó un pres polític, significa perdre l'opció de treballar. Encara que menteixis, el passat s'acaba descobrint i jo ja he estat acomiadat en cinc ocasions per aquesta raó." La condició de pres polític encara és un tabú per aquella part de la població nord-irlandesa amb el control econòmic de la regió. L'anonimat, quasi impossible en un territori tant petit, es fa imprescindible per a trobar feina. Les poques persones que han decidit donar el seu nom per a aquest reportatge ho fa ben palès.

La intensitat del conflicte i les seves profundes seqüeles en la població civil ha propiciat que els moviments republicans i lleialistes tinguin un control quasi absolut de la vida social de les comunitats més pobres. Els anys de discriminació laboral i social patits per la població catòlica ha creat comunitats molt tancades amb una vida gairebé autònoma però que a la llarga beneficia la reinserció dels ex-presos republicans. L'extens teixit associatiu de les comunitats catòliques obreres, molt lligat a la lluita d'alliberament nacional, ha permès que molts dels ex-presos hagin trobat un suport molt més intens i efectiu que no pas aquells provinents de comunitats protestants, profundament dividides entre lleialistes i unionistes.

La pràctica d'activitats il·lícites, com el cobrament d'impostos de protecció a establiments, les agressions a sou o el tràfic de drogues, ha estat sovint vinculada,

**L'anonimat,
 quasi impossible
 en un territori
 tan petit, es fa
 imprescindible
 perquè ex-presos
 troben feina**

per part de les forces de seguretat britàniques, a les organitzacions paramilitars. Tenint en compte la manca d'oportunitats de molts ex-presos, no haurien d'estranyar les paraules de Mike Ferguson, expresoner i membre de l'IRA: "Alguns alliberats no troben altra sortida que la pràctica d'activitats il·legals. Encara que no és justificable sí que és comprensible: la vida en la clandestinitat és el medi on molts han crescut." Una altra sortida laboral típica és la de taxista, ja que els grups paramilitars controlen indirectament diverses empreses de taxis. Fora d'aquests treballs la reinserció és molt difícil: "Quan vaig sortir de la presó no hi havia res, ni feina, ni casa" declara Ferguson, "l'únic que havia fet a la meua vida havia estat lluitar pel meu país i no sabia fer res més".

Un dels elements clau de la reintegració dels ex-presos són les associacions que els agrupen. Aquestes entitats són, i ho seran més en el futur, les veritables canalitzadores de reinserció, assintint als ex-presos i a les famílies tant a nivell econòmic (borses de treball, cursos de formació, assistència social, etc.) com a nivell emocional i psicològic. La seva participació en les inversions governamentals i internacionals es fan imprescindibles tot i el recel que existeix en què aquestes impedeixin la plena integració dels ex-presos. Degut, però, a la complexitat de la societat nord-irlandesa i la perennitat del procés de pau sembla que el principi d'autogestió de les organitzacions per part d'ex-presos sigui imprescindible per a la superació de recels respecte l'estat britànic, sobretot en el cas republicà. Com afirma un membre de l'associació d'ex-presos de l'IRA, "si bé és cert que intentem que els ex-presos no abandonin el moviment republicà, la nostra acceptació del procés polític de pau està fora de tot dubte".

Inversió institucional. La majoria de presos polítics provenen d'àrees d'una alta necessitat social, on la comunitat sencera pateix exclusió, atur i els efectes del conflicte polític. La reactivació econòmica sembla, doncs, una de les necessitats més importants per aconseguir la reconciliació i la reinserció social. En paraules de Mike Tomlinson, professor

a la Queen's University de Belfast, "el que més necessita Irlanda del Nord és inversió, que només s'assolirà amb la pau. Si l'economia millora hi haurà llocs de treball fins pels ex-presos".

El compromís dels governs britànic i irlandès en la superació del conflicte s'ha intensificat des dels Acords de Divendres Sant i ha tendit a ser cada cop menys polititzat i sectari. Limitant les pressions polítiques i augmentant notablement les subvencions econòmiques, les prop de 5000 associacions de la regió han pogut impulsar veritables projectes per suavitzar la desigualtat social. El gruix de l'assistència, però, només la gestionen unes desenes de les associacions, com NIACRO o l'Agència de Formació i Ocupació. Per això són moltes les queixes que s'han aixecat contra aquestes entitats. El 88,1% dels ex-presos polítics no reben ajut directe d'aquestes associacions, la majoria dels quals són republicans. "Nosaltres no volem anar a NIACRO, perquè són part de l'estructura de criminalització del govern", afirma contundent Mike Ferguson, "la comunitat republicana ha establert els seus propis centres per als ex-presos polítics i les seves famílies".

Tot plegat forma part d'un procés d'assoliment de confiança mútua entre parts obertament enfrontades pocs anys enre, encara que difícilment podem parlar d'una millora uniforme de la situació. Per exemple, ex-presos de grups com l'Exèrcit Irlandès d'Alliberament Nacional (INLA), contraris al futur que s'ha dissenyat en el procés de pau, són exclosos de tota ajuda institucional.

L'encara incipient formació d'associacions d'ex-presos a nivell intercomunitari i el 'boom' econòmic nordirlandès auguren un bon futur per a aquesta petita regió, però la situació dels ex-combatents continua essent molt precària. Potser caldran molt més que els 300 milions de lliures que la Unió Europea entrega anualment a projectes socials. La societat, víctima o agressora, rica o pobra, implicada o indiferent, haurà de caminar sense deixar ningú durant el trajecte, ja que sense la implicació real de totes les parts no hi haurà futur.

Arnau Martín